

Αντί λαϊκισμού, δημοκρατικός φιλελευθερισμός

Από τη ΔΟΜΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

«Γιατί η Ελλάδα απέτυχε εκεί όπου πέτυχαν Πορτογαλία και Ιρλανδία;» «Γιατί η Ελλάδα χρειάστηκε να υπογράψει τρία μνημόνια εκεί που η Πορτογαλία και Ιρλανδία χρειάστηκαν μόνο ένα;» Αυτά και παρόμοια ερωτήματα γεννήθηκαν και συζητήθηκαν κατά κόρον κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας. Πώς τα απαντά ο Τάκης Παππάς;

Η υστέρηση της χώρας μας ήταν πράγματι εκκωφαντική και τα ερωτήματα εύλογα. Διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις υπέγραψαν από ένα μνημόνιο η καθεμία, το συνολικό ύψος των δανείων έφτασε τα 242 δισ. ευρώ (το μεγαλύτερο που έχει ιστορικά δοθεί σε οποιαδήποτε χώρα), στο τέλος του 2014 η χώρα είχε χάσει το 20% του ΑΕΠ και το κόστος εργασίας είχε μειωθεί κατά 12%.

Αντίθετα, από την πλευρά του Ατλαντικού, τα πράγματα πήγαν εμφανώς καλύτερα. Οι δανειακές συμβάσεις που υπέγραψαν η Πορτογαλία και η Ιρλανδία προέβλεπαν δάνεια ύψους 78 δισ. ευρώ και 85 δισ. ευρώ αντιστοίχως. Στο τέλος του 2014, το ΑΕΠ της Πορτογαλίας είχε μειωθεί μόνο κατά 2,7% και το κόστος εργασίας κατά 2,8%, ενώ στην Ιρλανδία το μεν ΑΕΠ σημείωσε αύξηση της τάξης του 7,4%, το δε κόστος εργασίας μειώθηκε κατά 2,6%.

Η σύγκριση είναι καταλυτική! Η Ελλάδα βρέθηκε 25 χρόνια πίσω και ξεχώρισε ως μια «ιδιαιτέρη» περίπτωση. Το ερώτημα είναι: «γιατί?». Σε τι συνίσταται η ιδιαιτερότητά μας; Γιατί χρειάστηκαν 10 χρόνια για να βγούμε από την κρίση, όταν η Πορτογαλία, η Ιρλανδία αλλά και η Κύπρος χρειάστηκαν μόλις τρία χρόνια;

Για μας τους Έλληνες και τις Ελληνίδες το ερώτημα δεν είναι απλώς χρήσιμο. Είναι πρωτίστως αναγκαίο! Η αναζήτηση απαντήσεων και ο δημόσιος διάλογος που τη συνοδεύει είναι για μας μια «άσκηση» αυτογνωσίας. Οφείλουμε να εντοπίζουμε τα λάθη μας και να μαθαίνουμε απ' αυτά.

Η *Παράδοξη χώρα* είναι μια σημαντική συμβολή σ' αυτόν τον διάλογο. Ο Τάκης Παππάς, έξι χρόνια αφότου η χώρα μας «βγήκε από τα μνημόνια», επιχειρεί μια τεκμηριωμένη εξήγηση της υστέρησης που (έως και σήμερα) επιδέκνυε η Ελλάδα σε σχέση με την Ιρλανδία και την Πορτογαλία.

Πρόκειται για δύο χώρες που, τουλάχιστον ιστορικά και γεωγραφικά, δεν βρίσκονται κοντά στο μυαλό μας. Παρ' όλα αυτά, ο συγγραφέας τις επιλέγει ως μέτρο σύγκρισης, και στηρίζει την επιλογή του σε μια σειρά από ομοιότητες. Αξίζει να σταθούμε σε κάποιες απ' αυτές. Το 1974, και οι τρεις χώρες βρίσκονται σε παρόμοια οικονομική κατάσταση, με μικρή χρονική διαφορά γίνονται και οι τρεις μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν παρόμοιο πληθυσμό και εθνική και θρησκευτική ομοιογένεια. Το 2008, η παγκόσμια οικονομική κρίση τις βρήκε οικονομικά ανοχρώτες.

ΑΡΝΗΤΙΚΟΣ ΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Στο πλαίσιο αυτό, ο συγγραφέας διενεργεί την έρευνά του και, με εξαιρετικά περιεκτικό και εύληπτο τρόπο, αποτυπώνει την πορεία των τριών χωρών, καταγράφει ομοιότητες, εντοπίζει διαφορές που τις αξιολογεί προκειμένου να καταλήξει στο κεντρικό του συμπέρασμα το οποίο υποστηρίζει, ότι η βασική αιτία της συγκριτικής υστέρησης της χώρας μας βρίσκεται στην κουλτούρα της πόλωσης.

Αξιοπρόσεκτη η χρήση του όρου «αρνητικός κομματισμός» που καταφέρει να συμπυκνώσει σε δύο λέξεις το φαινόμενο της πολιτικής πόλωσης, όπως εκφράζεται με πολιτικές «μηθενικού αβροίσματος» και με συνθήματα του τύπου «Η τους τελειώνουμε ή μας τελειώνουν».

Είναι δύσκολο να διαφωνήσει κανείς ότι οι ευθύνες του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα είναι μεγάλες, τόσο διαχρονικά, κυρίως όμως κατά την περίοδο της κρίσης. Η *Παράδοξη χώρα* επιχειρεί να εξειδικεύσει αυτές τις ευθύνες, αναζητεί τον πυρήνα της παθογένειας και τις εντάσσει μέσα σε ένα πολιτικό κλίμα που οκτάμηνα καλλιεργήθηκε, όπου δεν υπάρχει κοινός τόπος συνεννόησης και όπου οι πολιτικοί αντίπαλοι βαρβαρίζονται εχθροί.

Η προσέγγισή του καταλήγει σε ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα,

τροφή για σκέψη, που πάνε τον διάλογο ένα βήμα παρακάτω.

Είναι πράγματι παρωχημένος ο διαχωρισμός Αριστεράς - Δεξιάς; Πώς εκδηλώνεται σήμερα η κουλτούρα της πόλωσης; Πάνω στο δίπολο Αριστερά - Δεξιά ή στο δίπολο λαϊκισμός - φιλελευθερισμός; Γιατί στη διάρκεια της κρίσης κατέρρευσε το ΠΑΣΟΚ, όχι όμως και η ΝΔ;

Τα παραπάνω είναι ορισμένα ζητήματα ερωτήματα που γειρεί η ανάγνωση του βιβλίου. Ας επιχειρήσουμε κάποιες πρώτες σκέψεις.

Το δίλλημα Αριστερά - Δεξιά ήταν κυρίαρχο τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης. Όμως, κατά την περίοδο της κρίσης, η πολιτική πόλωση απώλεσε τον ιδεολογικό της χαρακτήρα. Από τα γαλάζια και τα πράσινα κafenεία και το «Ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει Δεξιά», ΠΑΣΟΚ και Νέα Δημοκρατία, σε μια δύσκολη ιστορική συγκυρία, παραμέρισαν τη διάκριση Αριστερά - Δεξιά και συγκυβέρνησαν με σκοπό την παραμονή της χώρας στον Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στον αντίποδα, το 2015, ο αριστερός ΣΥΡΙΖΑ επέλεξε ως κυβερνητικό εταίρο το ακροδεξιό κόμμα των ΑΝΕΛ. Δύο κόμματα με δομικές ιδεολογικές διαφορές (ανθρώπινα δικαιώματα, μεταναστευτική πολιτική ή σχέσεις Κράτους - Εκκλησίας) συνασπίζονται λόγω κοινής... μεθοδολογίας!

Η οικονομική κρίση αλλοίωσε τα χαρακτηριστικά της πολιτικής πόλωσης. Έναντι του ιστορικού δίπολου Αριστερά - Δεξιά, συμφωνίες και αντιπαράθεσεις διαμορφώνονται στο δίπολο λαϊκισμός - φιλελευθερισμός.

Την ίδια περίοδο, είδαμε το άλλοτε κραταιό ΠΑΣΟΚ να καταρρέει εκλογικά. Γιατί δεν συνέβη το ίδιο με τη Νέα Δημοκρατία; Στο ερώτημα αυτό, η απάντηση που προτείνει ο συγγραφέας είναι ότι «το ΠΑΣΟΚ αποσυντέθηκε διότι ποτέ δεν κατάφερε να δημιουργήσει μια κοινή, θετική πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα για το σύνολο των

Τάκης Παππάς, *Παράδοξη χώρα. Γιατί η Ελλάδα ντετερε σε σχέση με την Ιρλανδία και την Πορτογαλία και τι μπορούμε να μάθουμε από αυτές*, Πατάκη, Αθήνα 2024, 312 σελ.

μελών, των οπαδών και των ψηφοφόρων του». Ωστόσο η έλλειψη θετικής πολιτικής και ιδεολογικής ταυτότητας δεν σημαίνει έλλειψη κάθε ιδεολογίας.

Αντίθετα, το ΠΑΣΟΚ ανέπτυξε ένα ισχυρό ιδεολόγημα βασισμένο στην κυριαρχία των πελατειακών σχέσεων, γεγονός που αναδεικνύει αναλυτικά και ο συγγραφέας του βιβλίου. Δεν είναι τυχαίο ότι με το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση ο συντεχνιακός συνδικαλισμός στον δημόσιο τομέα απέκτησε σημαντικό ερειώματα στην εξουσία και πολιτική δύναμη. Αυτό το ιδεολόγημα, ενδεδιγμένο με αντιδεξιά ρητορική, κατέρρευσε και πρακτικά, αλλά και ως ιδεολόγημα: η χώρα μας, βάσει αυτού, «απέκτησε τη φήμη ενός απρόθυμου και αναξιόπιστου εταίρου».

Η υπογραφή του πρώτου μνημονίου έβραζε τέλος σε συντεχνιακές λογικές και ήταν καταλυτική για το πολιτικό μέλλον του ΠΑΣΟΚ. Η πόλωση μεταφέρθηκε μέσα στο ίδιο το κόμμα και οι συνέπειες δεν άργησαν να φανούν.

Τελικά, ο συγγραφέας μάς αφήνει με μια αισιόδοξη σκέψη, μιλώντας για τη διπλή εκλογική ήττα του λαϊκισμού το 2019 και το 2023.

Γιατί, σε κάθε περίπτωση, το δίπολο φιλελευθερισμός - λαϊκισμός είναι πιο θεμελιώδες, αφού συνδέεται με τη λειτουργία της ίδιας της δημοκρατίας. Σε αντίθεση με μια λαϊκιστική δημοκρατία, η φιλελευθερή δημοκρατία είναι πιο ανθεκτική, θεσμικά θωρακισμένη με διακριτές εξουσίες που προστατεύουν τους πολίτες από αυθαιρεσίες και αθέμιτες διακρίσεις. Είναι επίσης το κατάλληλο πλαίσιο όπου μπορούν να καλλιεργηθεί μια κουλτούρα συναίνεσης, που θα λειτουργήσει υπέρ της κοινωνικής συνοχής και ευημερίας. Άλλωστε, η πρόσφατη τραυματική εμπειρία έδειξε ότι οι πολιτικές συναυσεις δεν γίνονται πάντα για καλό.

Τελικά, είναι η Ελλάδα μια παράδοξη χώρα; ■